

Halk Şairi Ahmet Çıtak'ın Ashab-ı Kehf Mesnevisi'nin Değerler Eğitimi Yönünden İncelenmesi

Mustafa Orhan^{ab}

Özet

Milletlerin kendine özgü değerleri olduğu ve bu değerlerle varlıklarını devam ettirdikleri, değerlerin birey ve toplum açısından önemi bilinmektedir. Değerler eğitiminde ve değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında bireylerin yanı sıra edebiyatın da önemli rolü vardır. Değerlerin, edebi metinlerin içinde doğrudan veya örtük olarak verilmesi mümkündür. Bu çalışmada halk şairi Ahmet Çıtak'ın yazmış olduğu 224 beyitten oluşan Ashab-ı Kehf adlı mesnevi, değerler eğitimi yönünden incelenmiştir. İncelemede nitel araştırma yöntemi kullanılmış, veriler doküman incelemesi ile elde edilmiştir. Serdar Yakar (Yakar, 2014) tarafından hazırlanan kitapta yer alan mesnevi esas alınmıştır. Yapılan incelemede elde edilen bulgularda, Ashab-ı Kehf adlı mesnevide MEB'in belirlemiş olduğu "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik" değerlerine (10 kök değer) yer verildiği, mesnevide yöre halkının kullandığı sözcüklere yer verildiği gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle "Türkiye'de ve dünyada Ashab-ı Kehf'i konu alan farklı anlatımların" değerler eğitimi yönünden incelenmesi başta olmak üzere bazı önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Değerler Eğitimi
Halk şiiri
Ashab-ı Kehf
Mesnevi

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 29.04.2022
Kabul Tarihi: 21.09.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1111143

Investigation of Folk Literature Poet Ahmet Çıtak's Ashab-ı Kehf Mesnevi in terms of Values Education

Abstract

It is known that nations have unique values and that they continue their existence with these values and the importance of values for the individual and society. Literature also plays an important role in values education and transferring values to future generations, as well as individuals. Values can be given directly or implicitly in literary texts. In this study, the masnavi named Ashab-ı Kehf, which consists of 224 couplets written by the poet of folk Ahmet Çıtak, was examined in terms of values education. The qualitative research method was used in the analysis, and the data were obtained by document analysis. The masnavi in the book prepared by Serdar Yakar (Yakar, 2014) is based on. According to the findings obtained in the study, the values of "justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism" (10 root values) determined by the Ministry of National Education were included in the masnavi called Ashab-ı Kehf, and the masnavi used by the local people in the masnavi. The results were obtained as the words were included. Based on the findings obtained, some suggestions, especially the examination of "different narratives on the Ashab-ı Kehf in Turkey and in the world" in terms of values education, are given.

Keywords

Values Education,
Folk Literature
Ashab-ı Kehf
Mesnevi

About Article

Received: 29.04.2022
Accepted: 21.09.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1111143

^a İletişim Yazarı: mustafaorhan1@yahoo.com

^b Dr., Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. ORCID: 0000-0002-8559-4834.

1. GİRİŞ

İnsan, yaratılışı gereği farklı duyguları olan, değişik ihtiyaçlara sahip bir varlıktır. Maddi yönü itibarıyla yemek, içmek, yorulmak, dinlenmek gibi doğal fiziki ihtiyaçları vardır. Manevi yönüyle ilgili de sevmek, sevilmek, yardımlaşmak, acımak gibi duygulara sahiptir. Fiziki ve ruhi ihtiyaçları karşılanmayan insanın mutlu bir yaşam sürmesi beklenemez. 21. yüzyıl, hayatın her yönüyle hızlı yaşandığı bir dönemdir. İçinde yaşadığımız bu yüz yılda insana sadece fiziki yönüyle bakılmakta, insanın sadece fiziki yönden ibaret olduğu düşünülmekte, manevi yönü göz ardı edilmektedir. Manevi yönü, duyguları göz ardı edilen insan da zaman içerisinde bunalıma girmektedir. İnsanların zaman içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçlarının karşılanmaması önce bireysel problemlere neden olmaktadır. Farklı nedenlerden kaynaklı problemleri insanların çoğalması toplumsal kaoslara neden olmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla geliştiği yirmi birinci yüz yılda artan bireysel ve toplumsal problemler; psikolog ve sosyologlar başta olmak üzere toplum bilimcileri çözüm bulma noktasında harekete geçirmiştir. Giderek artan bireysel ve toplumsal sorunlara çözüm arayışı çerçevesinde yapılan araştırmalarda insanların maddi ihtiyaçlarının yanında manevi ihtiyaçlarının da karşılanması gerektiği gerçeği ortaya çıkmıştır (Sever, 2021). Dünyanın her yerinde insan gerçeğinin aynı olduğu, yaşadığı toplum ve ait olduğu kültüre bağlı küçük farklılıklar gösterse de bütün insanların yaklaşık aynı duygu ve düşüncelere sahip olduğu gerçeği bilinmektedir. Bu gerçekten hareketle dünya genelinde problemlerin artış gösterdiği toplumlar üzerinde yapılan araştırmalar, yaşanan sıkıntıların genellikle manevi ihtiyaçların karşılanmamasından, insanların duygusal boşluk yaşamalarından kaynaklandığını göstermektedir. Bir başka deyişle birey ve toplum olarak temel insani değerlerden uzaklaşıldığı için bunalım yaşanmaktadır (Sever, 2021). İnsanların manevi ihtiyaçlarını karşılamamanın temelinde ihtiyaç duyulan temel insani ihtiyaçların eksikliğinin tespiti oldukça önemlidir. Bu gerçekten hareketle toplumlar ve devletler çözüm yolları arayışına başlamışlardır.

Ülkelerin geleceği için çocukların ve gençlerin tartışılmaz önemi bilinmektedir. Bu önemli kitlenin de temel insani değerlerden / ihtiyaçlardan uzak yetiştigi, çocuklar ve gençler arasında suç oranının hızla arttığı bilinmektedir. Bu gerçeğin farkında olan devletlerin yöneticileri ülkelerinin eğitim sistemini gözden geçirmiş, gerekli tedbirleri almaya başlamışlardır. Türkiye'de de çocuklar başta olmak üzere her yaşta insanın maddi – manevi ihtiyaçlarının karşılanması için her türlü tedbir devlet tarafından alınmaktadır. Bu konuda MEB ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı değişik çalışmalar (ASB, 2022), (MEB, 2022) yapmaktadır.

Ülkeyi meydana getiren her yaşta bireyin manevi yönden mutlu olmasını sağlayan temel insani değerlerin eğitiminin küçük yaşta ailede başladığı, okul döneminde okulda, sonrasında da bir ömür toplumsal hayatta devam ettiği bilinmektedir. Temel değerler eğitimi aile ortamında yeteri kadar alan birey, karşılaşacağı zorluklarla daha kolay mücadele etmekte, hayatta daha başarılı olmaktadır. Bu nedenle değer yargılarının toplumda canlı tutulması, ailede çocuğa kavratılması önem taşımaktadır (Oruç, 2010). Gelişmiş toplumlarda eğitimin ailede başladığı ve bir ömür boyu devam ettiği bilinmekte, okulun bu eğitimin bir dönemi olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle değerler eğitimi de yalnızca okula, öğretmenlere ve ders kitaplarına bağlı kabul edilmemelidir. Hayatın her anında, her meslek grubunda ve her yaşa yönelik değerler eğitiminin varlığı, devam ettiği bilinmelidir.

1.1 Değerler, Eğitimi, Önemi ve İşlevi

Bir kişiyi sevmemizi, ona güvenmemizi, insanın hayata bağlanmasını, toplum ve insanlar için yararlı işler yapmasını sağlayan “sabır, yardımlaşma, sevgi, saygı, kanaat, dostluk, acıma” vb. duygular vardır. Bu duyguların bir adı da değerdir. Bu ve benzeri yargılara sahip olan birey hayattan zevk alır, diğer insanları sever, başkaları tarafından sevilir ve toplum yararına işler yapmak ister. Kişinin insanlardan nefret etmesine, hayata küsmesine, toplum tarafından dışlanmasına neden olan “iftira, yalan, gösteriş, kin, düşmanlık” vb. duygular da söz konusudur ve bunların adı da değerdir. Değerler toplumun kültür yapısını meydana getiren inanç, örf, gelenek, adet ve görenekler bütünüdür ve yazılı olmayan toplumsal kurallar olarak yüzyıllar boyu varlığını sürdürmektedir (Yığman, 2019) Sosyal hayatın vazgeçilmezi olan bu değerlerle birey çocuk yaştan itibaren tanışmakta ve hayatı boyunca beraber yaşamaktadır.

Değer sözcüğünü; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak (TDK, 2022) tanımlayabiliriz. İnsanlar, ilk çağlardan günümüze kadar topluluklar halinde yaşamışlardır. Topluluklar halinde ve toplumsal bir hayat sürmek, insanın yaratılışından gelen bir davranıştır. Diğer yandan zamana bağlı olarak toplumların, toplumları meydana getiren bireylerin tutum ve davranışlarında farklı nedenlerden kaynaklanan değişikliklerin meydana gelmesi normal olarak değerlendirilmektedir. Toplumlarda meydana gelen bu değişimler normal karşılanırken, toplumları meydana getiren normlarda meydana gelecek değişiklikler toplumun değer yargılarını değiştirecek nitelikte olursa, toplumun geleceği açısından “olumsuz” nitelendirilmektedir. Ailede başlayan değerler eğitimi hayatın sonuna kadar devam eder ve bireyin yaşadığı toplumda huzurlu bir hayat sürmesi, birey ve toplumun değerlerinin örtüşmesine bağlıdır (Doğan, 2002). Başka bir deyişle, yaşadığı toplumun değer yargılarına yabancı bir bireyin o toplumda mutlu ve huzurlu olması düşünülemez. Bireyin toplum içindeki statüsünün belirlenmesinde, bireyin mutlu yaşamasında, toplumun huzurlu olmasında değer eğitiminin ve değerlerin önemi bilinmektedir. Küçük yaşta ailede başlayan değer eğitimi okul döneminde derslerle ve çocukların ilk toplumsallaşma döneminde okullarda devam ederek pekişmektedir. Türkiye’de MEB, okullarda okutulan Türkçe derslerinde konular içerisinde çocuklara öğretilmesi için 2018 yılında Türkçe Dersi Öğretim Programında “*adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik adı altında on kök değere yer vermiştir* (MEB, 2022).” Bu kök değerler Türkçe dersi başta olmak üzere değişik derslerde uygun başlık ve konularla çocuklara öğretilmektedir. Bu kök değerlere bağlı farklı alt değerlerin varlığı da bilinmektedir. Alt değerler için belirlenmiş bir sayı yoktur.

1.2 Değer Eğitiminde Aile

İnsan, ilk eğitimini ailede alır. Eğitimin başlangıcı aile olduğu için, bireyin doğduğu ve yetiştiği aile eğitimi açısından önemli kabul edilmektedir. Küçük yaştan itibaren gördükleri ve duyduklarıyla kendini geliştiren insan, aynı zamanda eğitimine de başlamış olmaktadır. Duyduklarını, gördüklerini belleğine kaydeden çocuk, hayatının sonuna kadar belleğine kaydettiklerinin etkisindedir. Bu nedenle çevresinde “pozitif değer” kabul edilen saygı, yardımlaşma, sevgi, merhamet vb. duyguları görmeyen çocuk, yetişkin döneminde başkalarına bu duygu ve davranışları gösteremeyecektir göstermeyeceklerdir. (Koç & Akdoğan, 2018). Bu nedenle aile bireylerinin tutum ve davranışları önemlidir. “Çocuk

yaşamının ilk yıllarından itibaren aile başta olmak üzere arkadaş çevresi, oyun grupları, medya, sosyal medya, farklı kurumlar ve her türlü uyarıcı aracılığıyla toplumsal değerleri öğrenir öğrenir (Yılmaz & Duman, 2018, s. 642).” Bireyin ve toplumların huzuru bakımından önemli görülen “pozitif değerlere” önem veren ile ortamlarında yetişen çocuklar, bu eğitimden mahrum aile ortamlarında yetişen yaşlılarına göre ilerleyen yaşlarında bu değerleri daha çabuk benimseyeceklerdir (Yalçın & Şengül, 2004) ve yaşantılarında da yer vereceklerdir. Okul öncesi dönemde ailede verilmeye başlanan bu eğitim, okul dönemiyle okulda pekiştirilmeye başlandığı için aile ve okulda verilen değer eğitiminin birbiriyle uyumlu olması gerektiği değerlendirilmektedir (Çelikten, 2019). İki eğitim aşamasında farklı değerle karşılaşan çocuğun ikilem yaşayacağı değerlendirilmektedir.

1.3 Değer Eğitiminde Okul

Ailede başlayan değer eğitiminin ikinci ve önemli basamaklarından biri okuldur. Ailede genel olarak her alanda verilen değer eğitimi, okulda belirli anlara özel, yetkin kişiler tarafından ve bilimsel verilerin ışığında yapılmaktadır. Bilindiği sınıflar aynı yaş grubundaki çocuklardan oluşmaktadır ve çocuklar, arkadaş ve öğretmenlerinden gördükleriyle ailede öğrendiği değerleri özümsemektedir (Kaplan, 2016). Milletlerin geleceğinde eğitimin önemi bilindiğinden, eğitimin ikinci ve önemli bir basamağı olan, temel eğitimin yapıldığı okullar dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de zorunludur (Çelikten, 2019). Türkiye’de, zorunlu eğitim süresince MEB tarafından belirlenen değerler eğitimi de verilmektedir. Yirmi birinci yüzyılda hızla gelişen sanal dünya ve bu dünyada kendini gösteren farklı program ve uygulamalar, çocuk eğitiminin önemini, bu eğitimin yetkin kişilerce düzenli bir şekilde, okullarda bilimsel ve pedagojik yöntemlerle verilmesinin önemini gözler önüne sermiştir. Bilindiği gibi okulların hedefi yalnızca akademik başarıya sahip öğrenciler yetiştirmek değil, aynı zamanda temel insani değerlere haiz bireyler yetiştirmektir. Yaşadığımız yüz yılda şahit olduğumuz değişik olaylar, değerler eğitiminin okullarda kurumsal olarak verilmesinin önemini (Kaplan, 2016) gözler önüne sermektedir. Türkiye’de bireylerin nitelikli değerlerle yetişmesi görevini kurumsal olarak MEB üstlenmiştir. MEB’in değerler eğitimi vermesinde *“öğrencilerde sağlıklı ve dengeli kişilik oluşturmak, her öğrencinin iyi insan, iyi vatandaş olmasını sağlamak için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazandırıp onları kendi ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek”* (Çelikten, 2019, s. 27) gibi amaçları söz konusudur.

1.4 Değer Eğitiminde Toplum

Bilindiği gibi toplum, aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan insanlardan meydana gelir ve toplumu meydana getiren insanlar temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği (TDK, 2022) yaparlar. Toplumu meydana getiren insanlar arasındaki “temel çıkarlar” kavramının içine “inanç, vatan, aile” gibi değerler girmektedir. Bu değerlerin toplumu meydana getiren temel değerler olduğu bilinmektedir. Toplumların oluşmasında ve varlığını sürdürmesinde toplumu bir arada tutan “yardımlaşma, vatanseverlik, dürüstlük” vb. temel değerler önem taşır. Küçük yaşta aile ortamında öğrenilen, ilerleyen dönemde okulda pekiştirilen bu normların eğitimi toplumsal hayatta bir ömür boyu devam eder. Bu nedenle toplumun değer eğitiminde önemli katkısı olduğu düşünülmektedir. Trafikte kırmızı ışıkta durmanın gerekliliğini ailede ve okulda öğrenen çocuk, toplumsal hayatta bu kuralın genellikle uygulanmadığını görürse kendisi de bu kurala uymayabilir ve böylece başkalarının hakkına

saygı duymaz bir birey olur, “saygı” değerini yitirmiş olur. Gelişmiş toplumlarda toplumların temel insani değerlere sahip çıkmaları konusunda eğitilmesi için “gönüllü sivil toplum kuruluşları” bulunmaktadır. Bu kuruluşların çalışmaları ile toplumu ayakta tutan pek çok değer, değişik etkinliklerle yaşatılmaya çalışılmaktadır. Türkiye’de Kızılay’ın bağış çalışması (Kızılay, 2022), değişik vakıf ve derneklerin (TDV, 2022) dünyanın değişik bölgelerindeki mazlum halklara yaptıkları değişik yardımlar bu bakımdan önemli olarak değerlendirilmektedir.

1.5 Türk Halk Edebiyatı ve Değerler Eğitimi

Edebiyat sözcüğünü; duygu, düşünce, olay ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak ifade edilmesi (TDK, 2022) olarak tanımlamak mümkündür. Diğer yandan “edebiyat nedir?” sorusuna verilen farklı cevapların varlığı (Menteşe, 2008) da bilinmektedir. İlk insandan günümüze kadar yaşayan milyarlarca insanın varlığı ve bu insanların duygu ve düşüncelerini yazının icadı öncesi sözlü olarak, sonrası yazılı olarak ifade ettikleri göz önüne alınırsa edebiyatın başlangıcının insanlık tarihi ile başladığını söylemek mümkündür. Yapılan çalışma ve araştırmalarla edebiyat, hitap ettiği kitle vb. yönlerden değişik sınıflandırmalara tabi tutulmuştur.

1.5.1 Türk Halk Edebiyatı, Bölümleri ve Ürünleri

Halkın duygu ve düşüncelerini, hayata bakışını yansıtan, konu, dil ve biçim bakımından halk kültürü ile içli dışlı olan, 11. yüzyıldan günümüze kadar sözlü olarak halk arasında sürdürülen edebiyata (KTB, 2022) halk edebiyatı denilmektedir. Halk edebiyatı denildiğinde genel olarak sözlü gelenek anlaşılma ile beraber yıllar içerisinde halk edebiyatı ürünlerinin yazılı hale geldiği (Sakaoğlu, 2022) bilinmektedir. Halk edebiyatı metinlerinin meydana geldiği bölgenin aynı zamanda halk kültürü özelliklerini yansıttığı bilinmektedir (Özçelik, 2022). Kaynağını halk kültüründen alan halk edebiyatı hitap ettiği geniş kitleye de uygun olarak kendi arasında üçe ayrılmaktadır. Halk edebiyatının, ürünlerini aşık adı verilen kişiler tarafından meydana getirilen dalına aşık tarzı, tekkelere ve tekke çevrelerine ait kişiler tarafından meydana getirilen dalına tekke edebiyatı, ürünlerini meydana getirenlerin bilinmediği dalına anonim da halk edebiyatı denilmektedir. Halk edebiyatının üç dalında masal başta olmak üzere hikâye, mâni, koşma, ilahi, nefes, bilmece vb. değişik ürünleri bulunmaktadır. Halk edebiyatı şairlerinin, zaman zaman divan edebiyatı şairleri tarafından kullanılan nazım türlerinde de eserler verdiği bilinmektedir. Her ne kadar iki şair grubu da aynı türde eser vermiş gibi görünseler de her iki şairin yazmış olduğu şiirler arasında söyleyiş bakımından farkların olduğu (Sakaoğlu, 2022) bilinmektedir. Halk edebiyatının anlatı ve şiir türleri de dahil, milli – manevi değerleri gelecek kuşaklara taşımada önemli rolü olduğu bilinmektedir.

1.5.2 Değerler Eğitiminde Mesnevi Nazım Şekli

Duygu ve düşüncelerin kendine has kurallara göre ve mısralar halinde ifade edildiği anlatım biçimine (Kudret, 2003) şiir (nazm) denilmektedir. Şiir türü kendi içinde konuları, yazılış biçimleri, ölçüleri vb. yönlerden değişik sınıflamaya tabi tutulmaktadır. Çocuklara edebi zevkin kazandırılmasında düz yazının yanında şiirin de önemli bir etkisinin olduğu (Kıbrıs, 2016) bilinmektedir. Çocuklar için yazılan şiirlerde hitap edilen kitlenin dil gelişim özellikleri göz önünde bulundurulduğu için yalın bir dil kullanılmaktadır. Çocuk şiirlerinde genellikle 8,9 veya 10’lu hece ölçüsü kullanıldığı için çocuklar şiirleri severek okumakta ve kolayca

ezberlemektedir. Diğer yandan çocuklar için yazılan şiirlerin dilinin yalınlığı, sözcük sayısının azlığı (Yalçın & Aytaş, 2017) bilinmektedir. Küçük yaşta severek ezberlenen şiirlerin uzun yıllar akılda kaldığı bilinmektedir. Bu yönüyle şiir, çocukların duygu ve düşüncelerini, sevinç ve hüznlerini kolayca ve içtenlikle yansıtabilecekleri (Nas, 2002) edebi bir türdür. Çocuklar için yazılan şiirlerin bu özelliklerinden hareketle Türk edebiyatında birçok şair çocuklar için temel insani değerleri konu alan şiirler yazmıştır. Yunus Emre, Karacoğlan, Köroğlu, Aşık Veysel başta olmak üzere Türk halk şiirinin değişik şairlerinin “adalet, merhamet, sevgi, yardımlaşma” vb. temel insani değerleri konu alan şiirlerinin varlığı bilinmekte ve bu şiirler aradan geçen yıllara rağmen sevilerek okunmaktadır. Çocuklara şiiri sevdiren değerleri şiir aracılığı ile anlatmak üzere yazılan şiirlerin devlet kurumları tarafından yayımlanması (SHÇEK, 1990; Gözler, 2001; Yazıcı, 1999) devletin; alanda yapılan çalışmaların incelendiği akademik makalenin (Keklik & Savran, 215) yazılmış olması da akademi çevrelerinin konuya verdiği önem bakımından kayda değer bulunmaktadır.

1.5.3 Türk Halk Edebiyatı Şairi Ahmet Çıtak ve Sanat Anlayışı

Ahmet Çıtak, 1896'da Elbistan'ın Kızılcaoba mahallesinde doğmuştur. Babasının adı Hasan, annesinin adı Teslime'dir. Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Ahmet Çıtak, ailesi tarafından eğitim için Kayseri'ye gönderilmiştir. Kayseri'de bir müddet medresede ve rüştiyede okumuşsa da eğitimini tamamlamadan Elbistan'a dönmüştür. Küçük yaştan itibaren şiir söylemeye ve yazmaya başlayan Ahmet Çıtak, tarım ve hayvancılıkla uğraşarak geçimini sağlamıştır. 13.01.1963 günü Türkoğlu ilçesine bağlı Ceceli köyü yakınlarında bir trafik kazasında vefat etmiştir. Ahmet Çıtak, Türk halk şiiri ve divan şiiri türlerinde yazmıştır. Sağlığında yayımladığı bir şiir kitabı bulunmayan şair, özellikle 1960 öncesi siyasi ortamı eleştiren “Sizindir” ve “Beyler” redifli şiirleri ile dikkatleri çekmiştir. Şiirlerinin bir kısmında eşi Naciye Hanım'a olan aşkını dile getiren şair, yaşadığı devrin siyasi ve ekonomik olaylarına, Elbistan ve çevresindeki insanların günlük hayatta karşılaştıkları problemlere vermiştir. Ayrıca şairin, milli – manevi değerleri dile getirdiği şiirleri de bulunmaktadır. Ashab-ı Kehf'i anlattığı ve mesnevi tarzında yazdığı şiiri de bunlardan biridir. Ahmet Çıtak'ın halk edebiyatı tarzında yazdığı şiirlerde yalın bir dil kullanırken, divan edebiyatı tarzında kaleme aldığı şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri maharetle kullandığı, ayet ve hadislere yer verdiği (Yakar, 2014) bilinmektedir.

1.6 Ashab-ı Kehf ve Ashab-ı Kehf Mesnevisi: Mağara ehli, mağara arkadaşları anlamına gelen Ashab-ı Kehf, bazı kaynaklarda Yedi Uyur olarak da karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de iki ayrı yerde (Tarsus ve Afşin) Ashab-ı Kehf makamı bulunmaktadır. Rivayetlere göre ülkenin dinsiz ve zalim kralının zulmünden kaçan yedi genç ve köpekleri, bir mağarada saklanıp vakitlerini ibadetle, dua ile geçirirler. Allah Teala dualarını kabul eder ve onları 309 yıl uyuttuktan sonra yeniden uyandırır. Ashab-ı Kehf olayından çıkarılacak değişik dersler olduğu için gerek İslam coğrafyasının genelinde gerek Türkiye'de Ashab-ı Kehf'le ilgili değişik rivayetler söz konudur (Eyicil, 2005; Ersöz, 2022). Bu çalışmada Afşin'de bulunan Ashab-ı Kehf makamı ile ilgili rivayetleri esas alan metin incelenmiştir. Ahmet Çıtak'ın yazmış olduğu Eshabı Kehf'i konu alan şiiri mesnevi şiir tarzında yazılmıştır. Sade bir dille ve Afşin bölge ağzında kullanılan sözcükler de kullanılmıştır. Bilindiği gibi mesneviler, uzun, didaktik şiirlerdir. Ahmet Çıtak'ın yazdığı mesnevi 224 beyitten oluşmaktadır.

1.7 Araştırmanın Önemi

Ahmet Çıtak, Türk halk şiirinde adı bilinen birçok şairin yetiştiği Elbistan havzası (Yakar, 2014), (Özçelik & Turan, 2020) kültür ortamında yetişen ve yirminci yüzyılda yaşayan önemli şairlerden biridir. Şiirlerinde Türk halk şiiri türlerinin pek çok örneğine rastlanırken, divan şiiri türlerine de rastlanmaktadır. Aşk, sevgi, doğa, vatan, millet gibi konularda yazdığı şiirlerin yanı sıra vatandaşların çektiği sıkıntıları dile getiren ve bu sıkıntılara çözüm bulamayan siyasileri eleştiren şiirleri de bulunmaktadır. Diğer yandan dini konuları ele aldığı halk şiiri ve divan şiiri tarzı şiirleri de vardır. Tür ve konu bakımından çok yönlü olarak nitelendirilen Ahmet Çıtak hakkında alanyazında (Artun, 2013; Sever, 2013; Yakar, 2014; Özçelik & Turan, 2020) dışında başka çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılan bu çalışmalar da şairin şiirlerinin halk edebiyatı şiir türü yönüyle incelenmesine yöneliktir. Yapılan çalışmanın; değişik konularda, halk ve divan şiiri türlerinde ustaca şiirler yazan Ahmet Çıtak'ın "Ashab-ı Kehf" adlı mesnevisinin MEB'in belirlemiş olduğu 10 temel değer yönüyle incelendiği ilk çalışma olması yönüyle önemli olduğu değerlendirilmektedir.

1.8 Araştırmanın Amacı

Halk edebiyatı şairlerinin eserlerinde milli – manevi ve temel insani değerlere yer verdikleri, bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağladıkları bilinmektedir. Ahmet Çıtak, yirminci yüzyılda yaşamış, halk şiiri şairi olmasına rağmen divan şiiri tarzında da başarılı şiirler yazmış önemli bir şairdir. Bu çalışmada Ahmet Çıtak'ın divan şiiri tarzında yazdığı "Ashab-ı Kehf" adlı mesnevisinin MEB tarafından belirlenen 10 temel değerden hangilerine yer nasıl yer verdiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma ile şu soruların cevabı aranacaktır:

- Ashab-ı Kehf mesnevisinde MEB tarafından belirlenen 10 temel değerden hangilerine yer verilmiştir?
- Ashab-ı Kehf mesnevisinde değerlere yer verilme biçimi nasıldır? Doğrudan mı, örtük olarak mı yer verilmiştir?

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Deseni

Ödüllü çocuk edebiyatı eserlerinin popüler bilime yer vermeleri yönüyle incelenmesini amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi metodu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma örnekleme ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir.

Araştırmada var olan bir durumu ortaya koymak amaçlandığı için doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma karakteristik özellikleri itibari ile doğal araştırma, yorumlayıcı araştırma ve alan araştırması gibi değişik adlarla ve tanımlarla ifade edilmiştir. Nitel araştırmalarda veri toplamak için yaygın olarak gözlem, görüşme, odak grup görüşmesi ve doküman inceleme yöntemleri kullanılmaktadır. Nitel araştırmada verilerin geçerliliği ve ulaşılan sonuçların doğruluğu önemli olduğu için araştırmacı konusuna ve hedef kitlenin özelliğine göre birden çok araştırma metodundan yararlanabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018)

2.2 İncelenen Doküman

Bu çalışmada Serdar Yakar tarafından hazırlanan “*Ahmet Çıtak, Hayatı ve Şiirleri*” adlı kitapta yer alan ve halk şiiri şairi Ahmet Çıtak'ın yazmış olduğu Ashab-ı Kehf adlı mesnevi, değerler eğitimi yönünden incelenmiştir.

2.3 Verilerin Toplanması ve Analizi

Ahmet Çıtak'ın yazmış olduğu Ashab-ı Kehf adlı mesnevisinin incelenmesiyle elde edilen bulgular, ilgili başlıklar çerçevesinde verilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, doküman inceleme ile elde edilmiştir. Doküman inceleme, nitel araştırma tekniklerinde kullanılan veri toplama yöntemlerinden biridir. Doküman incelemesinde, adı geçen kitapta yer alan Ashab-ı Kehf adlı mesnevi değerler eğitimi yönüyle incelenmiştir. Bu çalışmada, elde edilen verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi çalışmalarında veriler kodlanarak kategorileştirilir, temalar bulunur, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması yapılır ayrıca bulgular (Yıldırım & Şimşek, 2018) yorumlanır. Mesnevinin incelenmesinde elde edilen kök değerler Tablo -1'de verilmiştir.

BULGULAR

Bu kısımda mesnevinin incelemesinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgularda elde edilen değerler, tanımlarla zenginleştirilerek değer adlarıyla verilmiştir.

1. Adalet

Adaleti sözcüğünün “yasalarca belirlenmiş hakların herkes tarafından kullanılmasını sağlamak, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluktan ayrılmama” gibi anlamları bulunmaktadır (TDK, 2022), (Kubbealtı, 2022). Toplumun huzur içinde yaşaması, toplumu ilgilendiren konularda bireylerin ve yöneticilerin adaletli olmaları ile doğrudan ilişkilidir. Adaletin terk edildiği, kanunların ve hakların belirli kişilerin lehine uygulandığı toplumlarda huzursuzluk söz konusudur. Adaletin temelinde bireyin hakkı söz konusudur. Adaletten anlaşılması gereken, yaşanan bir durum karşısında olayın tarafı olan bireylerin eşit olması değil, derinlemesine yapılacak inceleme sonucunda hak kiminse onun üstün olmasıdır. Türk – İslam kültüründe Allah Teala'nın isimlerinden biri de “adl”dir (Çağırıcı, 2022) ve Allah'ın mutlak adil olduğuna kesin inanılır. Bu inançtan hareketle adaletle karşı gelen ve haksızlık yapanların er geç cezalarını çeceklerine, yaptıklarının karşılığını göreceğine inanılır. Ahmet Çıtak'ın Ashab-ı Kehf mesnevinde yapılan incelemede de adalet değerine değişik beyitlerde doğrudan veya örtük olarak yer verildiği tespit edilmiştir. Kral Dakyanus, çok zalim biridir ve adaletten ayrılmış, zulm etmiştir. Ancak aradan zaman geçmiş ve ilahi adalet yerini bulmaya başlamıştır:

Dakyanus'un devri geçti aradan
Bak ne hikmet gösterecek Yaradan.

Yüz on sene bunun hükmü işledi
Bundan sonra devri İsa başladı.

Yeller esip Dakyanus'un yerine
Bivefa bu dünya kalmaz birine.

Bu da geçti gör ki noldu yurduna
İki sultan konu ardı ardına. (shf.105)
Dinle bakım ol Hüda'nın hikmetin

Bu duayı kabul etti Yaradan
Ehli şirkin şerri kalktı aradan.

Yüzlerin kararttı böyle neketin.

Yedilerin kim olduğunu bildirdi

İslâm şanının yüzünü güldürdü. (shf.106)

Dedi tozu çıkıp gitmiş havaya

Viran olmuş baykuş konmuş yuvaya. (shf.142)

Şair alıntılanan beyitlerde “*Dakyanus’un devrinin yüz on sene sürüp geçtiğini, Dakyanus’un yerinde yeller esmekte olduğunu ve vefasız dünyanın kimseye kalmayacağını, Dakyanus’a da kalmadığını, bu sürenin sonunda Yaradan’ın (Allah) mazlumların duasını kabul ettiğini, zalimlerin yüzlerini kara çıkardığını, Dakyanus’tan sonra iki sultan geçtiğini, İslam’ın yüzünü güldürdüğünü, şirk ehlinin zulmünün sona erdiğini*” dile getirmektedir. Alıntılanan beyitlerde şairin adalet değerine dolaylı olarak yer verdiği tespit edilmiştir.

2. Dostluk

Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, iyi görüşülen kimse, bir şeye aşırı ilgi duyup koruyan kimse, aralarında iyi ilişki bulunan iki kişi, birine veya bir şeye karşı duyulan riyâsız, samîmî ve güvenilir sevgi gibi anlamlara (TDK, 2022; Kubbealtı, 2022; Çağırıcı, 2022) gelen dostluk sözcüğü, toplumsal hayatta sıkça kullanılmaktadır. Yaşam süresince bireylerin değişik problemlerle karşılaşma ihtimalleri bulunmaktadır. Dostluk değeri, herhangi bir problemle karşılaşıldığında bireyin problemlerini çözmeye yardımcı olacak temel değerlerdendir. Küçük yaşlardan itibaren bireylere kazandırılacak dostluk değeri ile toplumun fertleri arasında menfaat ilişkisine dayanmayan bir ilişki kurulmuş ve bireylerin zor zamanda dayanışmaları temin edilmiş olur.

İncelenen mesnevîde 7’li grubun kendi aralarında sıkı bir dostluklarının olduğu değişik beyitlerde doğrudan veya örtük olarak dile getirilmektedir.

Altı sultan yedi olup dolaştı
Heman köpek artlarından ulaştı.

Vasın adlı mağaraya girdiler
Gizlenip gayri burada durdular. (shf.103)

Dedi ben de gideceğim sizinle
Dediler ki ne işin var bizimle.

Kemlebistüm deyerek dirildiler
Birbirine şevk ile sarıldılar. (shf.107)

Ben de Halik’ımı bulmak isterim
Başka Allah var mı bana gösterin.

Cebrail’in emri üzre ol zaman
Fahri alem hırkasın açtı heman.

Dinleyip sözünü hayret kıldılar
Bunda hikmet olduğunu bildiler.

Çağırıp istedi Sıddık ekberi
Hazreti Ömer’e dedi gel beri.

Kabul edip bunda alıp gettiler
Dihlanus dağına varıp yettiler.

Nerde ise Ali de gelsin dedi
Ebuzer Gaffar’ı da alsın dedi. (shf.115)

Ashab-ı Kehf’i meydana getiren 6 insan ve bir köpekten bahseden şair, kendi aralarındaki dostane ve içten konuşmalara yer vermekte, dostluk değerine doğrudan vurgu yapmaktadır. İnsan olan arkadaşların, köpek olan yedinci arkadaşlarının sözlerini dinlemeleri ve onda bir hikmet aramaları dostluk değerine doğrudan bir vurgu olarak değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, Ashab-ı Kehf üyelerini arayan insanların mağaraya varmaları, mağara ehlinin dirilmeleri, Cebrail (AS)’in emri ile peygamberimizin onlara hırkasını açması ve dünyadayken Cennet ile müjdelenen bazı sahabeleri çağırması, dostluk değerine doğrudan vurgu olarak düşünülmektedir.

3. Dürüstlük

Doğruluk, mertlik, dürüst olma durumu, söz ve davranışlarında doğruluktan ayrılmama, hakikati konuşma, doğru bilgi verme gibi anlamlara (TDK, 2022; Kubbealtı, 2022; Çağırıcı, 2022) gelen dürüstlük, toplumsal hayatın huzurlu bir şekilde devamı için ihtiyaç duyulan değerlerden biridir. Zor şartlar altında da doğruyu söylemek, gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olmak toplumsal barış açısından önemlidir. Küçük yaştan itibaren dürüstlük değeri ile yetiştirilen bireylerden yalan sözler, gerçeğin gizlenmesine yönelik tutum ve davranışlar beklenmez. Dürüstlük değerinin yaygın olduğu toplumlarda insanlar birbirlerine güvenir. Dürüst insanların, bu tutum ve davranışlarından dolayı kimi zaman zorluklarla karşılaşmalar da genel anlamda mutlu ve huzurlu bir yaşam sürecekleri (Çetin & Çağlayan, 2018) düşünülmektedir.

“Ashab-ı Kehf” adlı mesnevide dürüstlük değeri değişik beyitlerde doğrudan veya örtük olarak dile getirilmektedir.

Otuz sene ağrımadı başı hiç
Bu ana dek aksamadı işi hiç.

Fırsat bulup girdi şeytan burnuna
Tanrılık davasın soktu karnına.

Allah'ım ben diye ilan eyledi
Kendi tabiine şunu söyledi.

Toplanıp hep emrime kopun dedi
Göz görmedik bir saray yapın dedi. (shf.99)

İncelenen beyitlerde “*Dakyanus'un önceleri dürüst birisi olduğu için otuz sene en küçük bir aksaklık yaşamadığı, hiçbir işinin aksamadığı*” dile getirilmektedir. Ancak “*ilerleyen zamanda Şeytan'ın Dakyanus'u aldattığı ve doğruluktan ayırdığı, Tanrılık iddiasında bulundurduğu, emrinde çalışanlara da kendine itaat etmelerini emrettiği*” belirtilmektedir. Bu beyitlerde yapılan zulümlere örnekler verilerek dürüstlük değerine örtük bir vurgunun olduğu değerlendirilmektedir.

Dakyanus'tan kaçıp dağda kaldığın
Şerri zulümünden bizar kıldığın.

Anladım ki Hak yolunu tutmuşuz
Bu sebepten bunca yıldır yatmışız.

Ta o anda ne olduysa sepaser
Deyip şahla oturdular beraber.

Gördüğü halleri tarif eyledi
Başındaki serancamı söyledi.

Altı arkadaşım daha var dedi
Bekleşirler yoluma bakar dedi.

Dedi şonlar görmek ister sizleri
Şimdi şaha götürecektizleri.

Tarif etti babasile anasın
Hem de dedi nerde ise hanesin. (shf.109)

Bunlar bizi davet için geldiler
Hikmetullah olduğunu bildiler. (shf.111)

Şehre ekmek almak için giden Yemliha'nın gerçek durumu ortaya çıktıktan sonra yaşadıklarının anlatıldığı beyitlerde Yemliha yaşadıklarını olduğu gibi anlatmaktadır. İncelenen beyitlerde Yemliha “*Hak yolda olduklarını, altı arkadaşının daha olduğunu*” anlatmaktadır. Diğer yandan Dakyanus'tan sonra hükümdarlık yapan kralın elemanları da Yemliha'ya karşı dürüst davranmaktadır. Şairin, incelemede yer verilen beyitlerde dürüstlük değerine doğrudan vurgu yaptığı değerlendirilmektedir.

4. Öz Denetim

Kişinin tutum ve davranışlarını belirli amaçlar doğrultusunda denetleyip kısıtlaması, daha önemli bir amaç için kişinin davranışlarını veya başka amaca yönelme isteklerini denetlemesi gibi anlamlara (TDK, 2022; Kubbealtı, 2022; Çetin & Çağlayan, 2018) gelen öz denetim, bireysel ve toplumsal hedeflere ulaşmak için ihtiyaç duyulan değerlerdendir. Öz denetim duygusu kuvvetli, kendini kontrol edebilen bireylerin iç huzuru elde etmeleri daha kolaydır. Öz denetimin bireyin iç dünyasındaki çatışmaları önleyici bir özelliği olduğu değerlendirilmektedir (Yakut, 2019). İnsanlar, gördükleri birçok şeye sahip olmak arzusu ile yaratılmışlardır. Ancak bu arzunun gerçekleşmesi her zaman mümkün değildir. Öz denetim değerine sahip bireyler, benliklerini saran yersiz arzularını denetleyerek isteklerini kontrol altında tutabilirler. Öz denetim değerinin ailede küçük yaşlardan itibaren verilmesi önemlidir çünkü bireylerin küçük yaşlardan itibaren duygu ve düşüncelerini kontrol altında tutmaya alışmaları, toplum olarak da duygu ve düşüncelerin kontrol edilmesini sağlayacağı ve bu durumun da toplumsal huzura katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Öz denetim sahibi bireyler; nerede, ne zaman neyi yapıp nelerden kaçınmaları gerektiğini bilen bireylerdir.

Ahmet Çıtak'ın Ashab-ı Kehf mesnevisinde öz denetim değerine doğrudan veya örtük olarak yer verildiği tespit edilmiştir.

Dediler kim geçti namaz kılalım
Birimiz gedüben ekmek alalım.

Düşünüp sakalın aldı destine
Baktı gördü kapıların üstüne.

Dedi Yemliha durun ben giderim
Bu işi ben anca beşir ederim.

Yazılıpdur LÂİLAHE İLLALLAH
Hem nebimizdir İsa'yı Ruhullah.

Pare alıp geydi çoban donunu
Hayret içre şehre döndü yönünü.

Hem evlerde İncil sesi duyardı
Hak sevgisi içerisin boyardı.

Tebdil olmuş dört yana bakar idi
Dakyanus'u fikredip korkar idi.

Acayip bir hal görerek dolaştı
Ekmekçinin dükkânına ulaştı. (shf.107)

Ashab-ı Kehf dediğimiz yedi kişilik grup, aradan geçen uzun süreden sonra uyanırlar ve sorumluluk bilinci ile insan olan altı kişi "*Vaktini geçirmeden namaz kılalım.*" dedikten sonra "*İçimizden birisi gidip ekmek alsın.*" diyorlar. Konuşmanın devamında Yemliha; "*Siz durun, ben giderim. Bu işi ben kolayca hallederim.*" diyerek çoban elbiselerini giyerek ve kendini gizleyerek şehre gelir. Bir yandan da Dakyanus'a yakalanmaktan korkmaktadır. Bir yandan da tedbiri elden bırakmadan etrafı kolaçan ederek yürürken gözlem yapmaktadır. İncelenen beyitlerde Yemliha'nın ve diğer beş arkadaşının öz denetim sahibi, sorumluluklarını bilen kişiler olduğu belirtilmektedir. Şair öz denetim değerine doğrudan vurgu yapmaktadır.

5. Sabır

Kişinin aleyhine ve isteği dışında gelişen olaylar karşısında paniklemeden, durumdan şikayetçi olmadan, serinkanlı bir duruş sergilemesi (Seyyar, 2003) olarak tanımlayabileceğimiz

sabır sözcüğü, bireyin mutluluğu için önemli bir değer olarak görülmektedir. Sabır sözcüğünün aynı zamanda engellemek, güçlü ve dirençli olmak anlamları (Çağırıcı, 2022) da bulunmaktadır. Acı, yoksulluk, haksızlık gibi istenmeyen durumlar karşısında gösterilen sakin duruşa sabır (TDK, 2022) denilir ve Türk kültüründe “sabrın sonu selamettir”, “sabreden derviş, muradına ermiş” gibi deyimlerle sabır değerinin önemi vurgulanmıştır.

Bireyin küçük yaştan itibaren sabırla tanışması, beklenmedik durumlar karşısında sabırlı olmayı öğrenmesi, ilerleyen dönemlerde mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmesi bakımından önemlidir. Çünkü günlük hayatta karşılaşılan olayların hepsi, bireyin istediği şekilde cereyan etmeyebilir. Sabır değerini özümsemiş bireyler, istenilmeyen olay ve durumla karşılaştıklarında daha serinkanlı davranmakta ve olayların etkisinden daha çabuk kurtulmaktadır.

Yapılan incelemede sabır değerine doğrudan veya örtük yer verildiği tespit edilmiştir.

Kutnu kumaş yatağı terk ettiler
Bir kuru toprağa düşüp yattılar. (shf.103)

Uyudular taşa koyup başını
Bu yanadan gör Hüda'nın işini. (shf.104)

Şair, Ashab-ı Kehf'in inançları uğruna nelere katlandıklarını, hangi zorluklara göğüs verdiklerini anlatmaktadır. Yemliha ve arkadaşları, “kutnu kumaşından yataklarını terk ederek ve kuru toprak üzerinde, başlarını yastık yerine taşa koyarak” yatmaktadır. Normal hayatlarında daha iyi yaşam şartlarına sahip kişilerin, inançları uğruna katlandıkları yeni yaşantılarında daha zor şartlara sabrettikleri beyitlerden de anlaşılmaktadır. Şairin sabır değerine doğrudan ve örtük vurgu yaptığı değerlendirilmektedir.

6. Saygı

Üstünlük, yaşlılık, yararlılık, kutsallık vb. nedenlerden bir şeye, bir bireye karşı özenli, ölçülü, dikkatli davranmaya sebep olan sevgi duygusu (TDK, 2022) olarak tanımlayabileceğimiz saygı, toplum yaşamında önemli etkiye sahip değerlerdendir. Saygı sözcüğü aynı zamanda başkalarına karşı nazik davranma, karşısındakini düşünüp hakkına riâyet etme (Kubbealtı, 2022) anlamını da ihtiva etmektedir. Toplumsal barışı bozan temel nedenlerden biri, bireylerin birbirlerinin haklarına saygı göstermemeleridir. Küçük yaşlardan itibaren saygı değeri ile büyütülen bireyler, başkalarının haklarını bilir ve saygı duymaya alıştırlarsa daha mutlu bir hayat sürecekleri değerlendirilmektedir. Saygı değeri, beraberinde hoşgörüyü de getirmektedir. Bireyin kendine, çevresine, diğer canlılara saygı duyması tutum ve davranışlarında bazı değişiklikleri de beraberinde getirecektir. Böylece çevreyi daha temiz tutmak, doğaya ve diğer canlılara zarar vermemek vb. davranışlar alışkanlık haline gelecektir.

Ahmet Çıtak'ın yazmış olduğu “Ashab-ı Kehf” adlı mesnevîde saygı değeri değişik beyitlerde doğrudan veya örtük olarak dile getirilmektedir.

Yemliha'yı anlayınca dirildi
Elin öpüp ayağına sarıldı. (shf.109)

Bunu deyip yaş akıttı gözleri.
Bu hali görünce izzet kıldılar
Görünce tanıdı heman neslini.
İşittiler görmek için geldiler.

Hem de İsa dedi bize sizleri
Ana baba günü oldu bir zaman

Bu mübarek korkudan buldu eman.

Kafla kafla huzuruna vardılar
Ayağına yüzlerini sürdüler. (shf.110)

Arkadaşlarını mağarada bırakarak ekmek almak için şehre gelen Yemliha'nın ödeme için verdiği paranın eski olmasıyla durum anlaşılır ve o, "Müslüman olan yöneticinin huzuruna çıkarılır. Huzurda başından geçenleri anlatır, verdiği bilgi ile atalarının yaşadığı yere getirilir. Burada bulunan yaşlı birisi, Yemliha'nın anlattıklarını dinleyince söylenenlerin doğru olduğuna inanıp, ona olan saygısından hemen ayağa kalkar, onun ecdadından birileri olduğunu anlar ve ağlamaya başlar. Çevresindekiler de bu duruma şahit olunca ona hürmet ederler, ortalık bir anda ana baba günü olur kalabalıklaşır. İnsanlar grup grup onu görmeye gelirler, bu arada da Yemliha'nın Dekyanus korkusu" da sona erer. Bu beyitlerde şairin, saygı değerine doğrudan yer verdiği düşünülmektedir.

Dedi varım Yedileri görmeğe
Selâmım iletip ora vermeğe.

Bu emrini başlarına kodular
Canımız yoluna kurban dediler.

Çünkü böyle emrediptir Yaradan
Hırkam ile gediniz buradan.

Bu dört hünkâr hırkaya oturdular
Hak Resulün selâmın götürdüler. (shf.116)

Cebrail (AS) Ashab-ı Kehfin durumunu Peygamberimiz (SAV)'e haber verince Peygamberimiz Ashab-ı Kehf'e olan saygısından; hemen Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Ebu Zer Gıfar'ı huzuruna çağırır ve onlara Yediler'i (Ashab-ı Kehf) görmek ve selamını iletmek için gitmelerini emreder ve: "Çünkü Allah böyle emretti, buradan hırkam ile gideceksiniz." der. Bu sahabeler de Peygamberimiz (SAV)'in emrine uyararak "yoluna canımız kurban olsun" deyip, Peygamberimiz (SAV)'in hırkasının üzerine oturup, Ashab-ı Kehf'in yanına giderler ve Peygamberimiz (SAV)'in selamını iletirler. Bu beyitlerde saygı değerine doğrudan yer verildiği tespit edilmiştir.

7. Sevgi

İnsanı bir nesneye, bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu (TDK, 2022) ; aşk, şefkat, muhabbet (Kamus-ı Türki, 2020); bireyi karşılık beklemeden yakın ilgi, dostluk, şefkat, bağlılık göstermeye yönelten ve fedâkârlıkları göze aldırarak kadar güçlü olabilen duygu, sevmeye duygusu, muhabbet (Kubbealtı, 2022), başkasının sıkıntı, güçsüzlük ve derdine ilgi duyma (Hökelekli, 2008) anlamına gelen sevgi sözcüğü, "buğz" sözcüğünün zıddıdır (Uludağ, 2022) ve bireyi hayata bağlayan, bireyin hayatına anlam kattığı düşünülen bir duygudur. Sevgi duygusu evrendeki düzenin devamını sağlayan temel duygulardandır. Evrende canlı neslinin devamı sevgi duygusu ile mümkün olurken, insanların diğer canlı ve varlıkları korumalarında da sevgi duygusunun önemli bir etken olduğu değerlendirilmektedir. Küçük yaştan itibaren sevgi değeri ile yetiştirilen bireyler; kendilerini, ailelerini, çevresindeki diğer insanları sevecek ve yaşamdan zevk alacaktır. Sevgi değeri ile büyüyen birey, farklı kültür ve inançta olan insanların güzel yönlerini görmeyi ve onları sevmeyi de başaracak böylece yaşadığımız evren daha huzurlu bir ortam haline gelecektir. İncelenen "Ashab-ı Kehf" adlı mesnevîde sevgi değerinin değişik beyitlerde doğrudan veya örtük olarak ele alındığı tespit edilmiştir.

Kudreti destine alıp bunları
Zerre kadar incimedi canları.

Dû cihanın zararından sakladı

Emri Hakla hep melekler bekledi.

Feriştahlar geliben gider idi

Bunların hizmetlerin eder idi.

Hem Cebrail alır idi destine

Dönderirler idi böğrü üstüne. (shf.104)

Şaire göre “dinlerinin gerektirdiği şekilde yaşamak için Kral Dakyanus’un zulmünden kaçarak mağaraya sığınan Ashab-ı Kehf’i Allah Teâla sevdiği için korumasına almış ve onları bütün kötülüklerden korumuş, canlarının incinmesine izin vermemiştir. Allah onları iki cihanın zararlarından korumuş, melekler onların başında beklemiş ve bütün hizmetlerini yerine getirmişlerdir. Diğer yandan Cebrail (AS) onları mağarada kaldıkları sürede vücutlarının çürümemesi için eline alır ve onlara hissettirmeden bir yandan diğer yanlarına döndürmüştür” ve onlara olan sevgisini göstermiştir. Alıntılanan bu beyitlerde sevgi değerine doğrudan vurgu yapıldığı değerlendirilmektedir.

Ben de gidem sizinle korkmayalar.

Telaş edip canların sıkmayalar.

Yemliha der ki önce ben varayım.

Dakyanus öldüğün haber vereyim. (shf.110)

Ashab-ı Kehfin durumu, halk tarafından anlaşılınca halk, Yemliha'nın arkadaşlarını da görmek ister. Bunun üzerine Yemliha arkadaşlarını düşünerek halka: “Ben de sizinle gideyim, arkadaşlarım sizi görünce korkmasınlar, telaşlanıp canları sıkılmasın, önce ben varayım ve Dakyanus’un öldüğünü haber vereyim.” der. O, arkadaşlarını sevdiği için bu düşüncelerini dile getirmiştir ve bu beyitlerde sevgi değeri örtük olarak vurgulanmıştır.

8. Sorumluluk

Uyulması gereken bir kurala aykırı davranışın hesabını verme (Yıldız, 2022) bireyin kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenmesi (TDK, 2022), mesuliyet (Kubbealtı, 2022), bireyin gelişim dönemine uygun şekilde görevlerini yerine getirmesi (Yavuzer, 2016) anlamlarına gelen sorumluluk sözcüğü, günlük hayatın belirli bir düzen içinde devam etmesi için gerekli değer arasında yer almaktadır. Sorumluluk sahibi bireyler, istenmeyen durumlarla karşılaştıklarında olayın nedenini araştırarak, kendi sorumluluklarından kaynaklanan bir durumda başkalarını suçlamaktan çekinecektir. Diğer yandan sorumluluk sahibi bireylere iş ve özel hayatlarında neler yapmaları gerektiğini sürekli hatırlatmaya gerek kalmayacaktır. Sorumluluk duygusu eğitimi aileden başlayarak okul dönemini de içine alacak şekilde küçük yaşlardan itibaren (Aktan & Şahin, 2018) verilmelidir. Bireylerin küçük yaştan itibaren sorumluluk bilinci ile yetiştirilmesi, özel ve toplumsal hayatın ahenk içinde mutlu bir şekilde devam etmesini sağlayacaktır.

İncelenen mesnevîde sorumluluk değerinin değişik beyitlerde doğrudan veya örtük olarak ele alındığı tespit edilmiştir.

Mecnun diye hükmettiler zatine
Aluben vardılar şahın katına.

Bu zata yabancı kimse dediler.

İslam şahı huzuruna vardılar
Bir define bulmuş bu zat dediler.

Nerden almış bu Dakyanus parasın
Defne bulmuş bu adamdan sorasın.

Dakyanus parasın ora kodular

Şah da sordu bunun bir bir halini
Hem geçimi hem vatanı, elini. (shf.108)

Yemliha, ekme almak için şehre iner, fırından ekmeği alır ve parasını uzatır. Fırınca paranın eski dönemlere ait olduğunu fark eder ve bu kişinin "deli" olduğuna, sorumluluğu gereği durumu Şah'a bildirmenin uygun olduğuna karar vererek onu Şah'a götürürler. Şah'ın huzuruna varınca, "Bu kişi define bulmuştur." dediler ve Dakyanus'un parasını ortaya koyarak: "Bu kişi yabancı, Dakyanus'un parasını nereden bulduğunu ona sormalısın." dediler. Şah da sorumluluğu gereği ona durumunu, geçimini, memleketini sorar. Beyitlerde sorumluluk değerine doğrudan vurgu yapıldığı tespit edilmiştir.

9. Vatanseverlik

Kişinin doğduğu, yerleştiği yeri, memleketini sevmesi (TDK, 2022), bireyin mensubu olduğu millete karşı duyduğu sevgi, his dünyasında millete karşı duyduğu derin sevgi ve bağlılık (Göksu, 2020) gibi anlamlara gelen vatan sevgisine sahip olan kişilere vatansever (TDK, 2022) denilmektedir. İnsan başta olmak üzere canlıların genelinde vatan, memleket, yurt bilincinin varlığı bilinmektedir. Vatanseverlik değeri, vatan sevgisini de içinde barındırmaktadır. Vatan sözcüğünün farklı tanımları olmakla beraber en genel şekliyle kişinin doğduğu, yerleştiği, barındığı ve yaşadığı yer (Çağırıcı, 2022) olarak tanımlamak mümkündür. Vatanını sevmek, vatanseverliğin bir göstergesi olduğu gibi, vatanı için yapması gereken ödevleri eksiksiz yapmaya çalışmak da vatanseverlik göstergesidir. Bireyin, vatanını her anlamda düşmanlardan koruma amaçlı yaptığı çalışmalar vatanseverlik olarak nitelendirilmektedir.

İncelenen "Ashab-ı Kehf" adlı mesnevîde vatanseverlik değerinin değişik beyitlerde doğrudan veya örtük olarak ele alındığı tespit edilmiştir.

Efsus şehri diyarı durak idi.
Dostu şeytan Allah'tan ırak idi. (shf.99)

Altun ile bezenmişti her yanı.
Cennet diye düzelmişti bir yanı.

Emri ile derildiler buraya.
Ne gerekse getirdiler saraya.

Bu altun taht içinde otururdu.
Civan çocuk buluban getirirdi.

Seksen metre boylu bina düzdüler.
Ortasına tahtı yapup gezdiler.

İki sene çalıştılar buraya.
Altın tacı vurup girdi saraya (shf.100).

İncelemede yer verilen beyitlerde Dakyanus adlı hükümdar, emrindekileri toplayıp onlara Efsus (Afşin)'ta bir saray yapmalarını emreder. Emrindekiler hemen sarayı yaparlar ve ne gerekliyse saraya bulup getirirler. Sarayın her tarafını altın ile donatıp, cennet gibi güzel süslerler. Sarayın yapımı iki yıl sürer ve Dakyanus altın tacını giyerek saraya girer ve bu sarayda oturur. Beyitlerde yerleşim ve barınma yerinden bahsedilerek vatanseverlik değerine örtülü vurgu yapılmaktadır.

10. Yardımseverlik

Ekonomik, fiziki veya psikolojik olarak kendinden daha kötü durumda olan bireylere herhangi bir karşılık gözetmeden yardım etmek, bir ülkenin ekonomik olarak daha kötü durumda olan başka bir ülkeye karşılıksız destek sağlaması (TDK, 2022) olarak tanımlanan yardımseverlik, birey, toplum ve milletlerin hayatında önemli bir yere sahiptir. Zaman zaman dünyanın değişik bölgelerinde bireyler, toplumun bazı kesimleri veya bir ülkenin tamamı doğal veya insan kaynaklı felaketlerle karşılaşabilir, beklenmedik zorluklar yaşayabilirler. Bu durumlarda yardımseverlik duygusu ile hareket eden bireyler ve toplumlar diğerlerine yardım ederler. Böylece yaşanan felaketler daha kolay atlatılır, daha az insan bu tür felaketlerden etkilenir. Küçük yaşlardan itibaren yardımseverlik değeri ile büyütülen çocuk, ilerleyen yaşlarda her yönüyle kendinden kötü durumda olanlara yardım etmek isteyecektir. Böylece toplumdaki olumsuzluklar daha kısa sürede giderilecektir.

Ashab-ı Kehf adlı mesnevide vatanseverlik değerinin değişik beyitlerde doğrudan veya örtük olarak ele alındığı tespit edilmiştir.

Dedi şonlar görmek ister sizleri.
Şimdi şaha götüreceğ bizleri.

Bekleyenler gayri karar kılmadı
Yemliha'yı gözlediler gelmedi.

Bunlar bizi davet için geldiler
Hikmetullah olduğunu bildiler.

Varuben hep mağraya yığıldılar
Baktılar ki kimse yok dağıldılar. (shf.111)

Yemliha, şehir ahalisini de yanına alıp arkadaşlarının yanına mağaraya döner. Şehirden gelenleri dışarıda bırakıp kendisi mağaraya girer ve olan biteni arkadaşlarına anlatır ve dışardakiler için arkadaşlarına: "Onlar sizi görmek ve bizi şaha götürmek istiyorlar. Bunlar bize yardım için geldiler, yaşadıklarımızın Allah'ın bir hikmeti olduğunu bildiler." der. Bu arada mağaranın dışında duran insanlar geçen sürede mağaradan dışarı çıkan olmayınca rahatsız olurlar, sabırsızlık gösterirler, onun çıkmasını beklerler ama o çıkmaz. Bunun üzerine içeridekilere yardım etmek için mağaraya girerler ama mağarada kimse olmadığını görürler ve dağılırlar. Beyitlerde yardımseverlik değerinin örtülü olarak verildiği değerlendirilmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularının incelenmesiyle elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlardan hareketle belirlenen önerilere yer verilecektir.

4.1 Sonuç

Değerler, toplumların varlıklarını sağlıklı bir şekilde sürdürmeleri için gerekli temel yapı taşlarındandır. Küçük yaşlardan itibaren ailede başlayan değer eğitimi, yaşam boyu sürer. Değerleri gelecek kuşaklara aktarmakta başta aile olmak üzere okullar (Topal, 2019), meslek kuruluşları vb. değişik kurum, kuruluş, meslek grubu ve topluluklara görevler düşmektedir. Edebiyatın yazılı ürünleri kitap, dergi, gazeteler; sözlü ürünleri deyimler, atasözleri, ninniler, maniler, türküler, destanlar vb. değerleri gelecek kuşaklara aktarmada önemli birer araçtır. Halk şairleri de yazmış oldukları değişik türdeki eserlerinde değerlere yer vermişlerdir. İncelenen Ashab-ı Kehf adlı mesnevide MEB tarafından "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik" şeklinde belirlenen on kök değere

doğrudan veya dolaylı (örtük) yer verdiği tespit edilmiştir. Metin üzerinde yapılan incelemelerde; *“Kral Dakyanus’un zalim bir kral olduğu ancak bir süre sonra krallığının sona erdiği, mazlumların duasının kabul olduğu, ilahi adaletin yerini bulduğu”* sonucuna ulaşılmıştır. Metinlerden elde edilen bulgulardan hareketle *“yedi arkadaşın en zor şartlarda bile birbirlerinin yanında yer aldıkları, her türlü zorluğa katlandıkları ve böylece iyi bir dostluk örneği sergiledikleri”* sonucuna ulaşılmıştır. Mağara arkadaşlarına zalim davranan Dakyanus’un *“dürüstlükten ayrıldığı için başına neler geldiği anlatılan beyitlerden, dürüstlüğün önemli bir erdem olarak vurgulandığı”* sonucu elde edilmiştir. Yedi arkadaşın *“hareketlerinde tutarlı olduklarını, yaptıklarının farkında olduklarını”* dile getiren beyitlerden öz denetim değerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen beyitlerde *“arkadaşların karşılaştıkları zor şartlara karşı gösterdikleri sabır”* dile getirilmiş ve sabır değerine dikkat çekildiği sonucuna varılmıştır. Saygı değerine yer verilen beyitlerde *“diğer insanların ve Peygamberimizin yakın arkadaşlarının Eshab-ı Kehf’e karşı davranışları”* anlatılmaktadır. Sevgi ve sorumluluk değerlerinin ele alındığı beyitlerde *“inançları için fedakârlık yapan arkadaşları Allah’ın sevdiğine, arkadaşların da birbirlerini sevdiklerine diğer yandan arkadaşların sorumluluklarını yerine getirdikleri”* dikkatlere sunulmuştur. Mesnevîde yedi arkadaşın *“yaşadıkları yer hakkında bilgi verilerek vatanseverlik değeri, diğer insanların mağaraya kadar gelerek onlara yardım etmek istemelerine yer vererek de yardımseverlik değerinin dikkatlere sunulduğu”* sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan incelemede Ahmet Çıtak’ın divan şairleri tarafından sıkça kullanılan mesnevî tarzında yazdığı şiirde yöre halkı tarafından kullanılan dili tercih ettiği tespit edilmiştir. Halk şairlerinin, hitap ettiği kitlenin günlük dilde kullandığı sözcüklere şiirlerinde yer vermeleri sanatlarının icrası bakımından önemli olarak değerlendirilmektedir. Yirmi birinci yüz yıl her ne kadar teknolojik gelişmelerin çağı olsa da bireylerin gelenek, görenek, inanç ve kültürlerinden kopamadıkları da bir gerçektir. Halk şiiri toplumun sayı olarak önemli bir kesimine hitap etmektedir ve varlığını canlı bir şekilde sürdürmektedir. Türk halk şiirinde değerlere yer verilmesi, değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önemli kabul edilmektedir.

4.2 Öneriler

Değerlerin ve değerler eğitiminin birey ve toplum bakımından önemi dikkate alındığında konu çerçevesinde şu önerilere yer verilmesi uygun bulunmuştur:

- 1) Halk şairlerinin eserleri değerler ve değerler eğitimi yönünden de incelenmelidir.
- 2) Ortaya çıkacak güzel örneklerden hareketle halka hitap eden ve kısa özlü sözlerden oluşan afişler, kısa filmler vb. materyaller oluşturulabilir.
- 3) Ashab-ı Kehf’in İslam dini açısından önemi göz önüne alınarak, Ashab-ı Kehf’le ilgili Türkiye ve dünyadaki diğer rivayetler de değerler eğitimi bakımından incelenmelidir.
- 4) Ders kitaplarında Ashab-ı Kehf konusuna yer verilen metinlerde temel değerlerin bir kısmına da vurgu yapılmalıdır.

Tablo-1: Araştırmada elde edilen kök değerler tablosu.

S	Değer Adı	Türü	S	Değer Adı	Türü
1	Adalet	Kök Değer	6	Saygı	Kök Değer
2	Dostluk	Kök Değer	7	Sevgi	Kök Değer
3	Dürüstlük	Kök Değer	8	Sorumluluk	Kök Değer
4	Öz Denetim	Kök Değer	9	Vatanseverlik	Kök Değer
5	Sabır	Kök Değer	10	Yardımseverlik	Kök Değer

Kaynakça

- Akın, Ş. (2018). merhamet kavramı ve schopenhauer'in merhamet yaklaşımının değerlendirilerek farklı düşünürlerin görüşleriyle karşılaştırılması. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 5(3), 126-131.
- Aktan, B., & Şahin, Ç. (2018). okul öncesi 5-6 yaş grubu çocuklarının sorumluluk kazanma düzeylerinin veli görüşlerine göre değerlendirilmesi. *International Primary Education Research Journal*, 2(1), 9-16.
- Artun, E. (2013). Çukurova aşıklık geleneği. *Folklor / Edebiyat*, 19 (75), 73-116.
- ASB. (2022, 4 7). *2021 yılı faaliyet raporu*. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı: <https://www.aile.gov.tr/media/100242/2021-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı.
- Çağırıcı, M. (2022, 4 11). *Adalet*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/adalet> adresinden alındı.
- Çağırıcı, M. (2022, 4 14). *Ahlak*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak> adresinden alındı.
- Çağırıcı, M. (2022, 4 11). *Dostluk*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/dostluk> adresinden alındı.
- Çağırıcı, M. (2022, 4 14). *Kanaat*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kanaat> adresinden alındı.
- Çağırıcı, M. (2022, 4 11). *Sıdk*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/sidk> adresinden alındı.
- Çağırıcı, M. (2022, 4 12). *Sabır*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabir> adresinden alındı.
- Çağırıcı, M. (2022, 4 13). *Vatan*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/vatan> adresinden alındı.
- Çağırıcı, M. (2021, Ocak 29). <https://islamansiklopedisi.org.tr/adalet>. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr> adresinden alındı.
- Çelikten, F. (2019). Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, İ., & Çağlayan, Ö. (2018). Aşık tarzı edebiyat geleneği ürünlerinde 'dostluk, dürüstlük, öz denetim, vatanseverlik, yardımseverlik' değerleri. III. *Uluslararası Değerler Eğitimi Konferansı (Bildiriler Kitabı)* (s. 165-181). Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Demir, K. (2006). *Açıklamalı insani terimler sözlüğü*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Doğan, İ. (2002). *Modern toplumda vatandaşlık demokrasi ve insan hakları*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ersöz, İ. (2022, 4 29). *Ashab-ı Kehf*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ashab-i-kehf> adresinden alındı.
- Eyicil, A. (2005). Afşin ashab-ı kehf. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 269-288.
- Göksu, M. (2020). Afganistan uyruklu ilköğrencilerinin gözüyle vatanseverlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 33-63.
- Gözler, H. (2001). *Türk çocuklarına vatan, millet ve kahramanlık şiirlerinden bir demet*. Ankara: MEB.
- Hökelekli, H. (2008). Merhamet. *DEM Dergi*, 78-84.
- İpek, Y. (2021). Kitab-ı mukaddes'te merhamet algısı. *Erciyes Akademi (Özel Sayı)*, 628-640.
- Kamus-ı Türki. (2020, 6 5). <https://turki.cagdasozluk.com/osmanlica-sozluk-madde-14860.html> adresinden alındı.
- Kaplan, K. (2016). Okul çağındaki çocuklar için yazılmış çeviri eserlerde kullanılan görsellerin değer aktarımındaki etkisi. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. 11, s. 794-810. Ankara: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

- Karaçay, B. (2019). *Mutlu beyin*. Ankara: TÜBİTAK.
- Keklik, S., & Savran, Ö. (2015). Çocuk şiiri antolojilerinin (2000-2013) biçim ve içerik açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 339-352.
- Kıbrıs, İ. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kızılay. (2022, 4 8). *Bu hilal sensiz olmaz 2021 yıl sonu değerlendirme toplantısı*. Türk Kızılay: https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/2021_yilsonu_v3_28aralik_son-29-12-2021-09503974.pdf adresinden alındı.
- Koç, Ü., & Akdoğan, H. (2018, Spring I). Çocuklara değer aktarımının önemi. *International Journal of Social Science*(65), 1-16.
- KTB. (2022, 4 8). *Halk Edebiyatı*. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12768/halk-edebiyati.html> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 12). *Özdenetim*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/özdenetim> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 14). *Özgürlük*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/özgürlük> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 11). *Adalet*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/adalet> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 14). *Ahlak*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/Ahlak> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 14). *Barış*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/barış> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 11). *Dürüstlük*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/dürüstlük> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 14). *Dayanışma*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/dayanışma> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 11). *Dostluk*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/dostluk> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 14). *Kanaatkarlık*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/kanaatkarlık> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 15). *Merhamet*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/merhamet> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 12). *Saygı*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/saygı> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 13). *Sevgi*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/sevgi> adresinden alındı.
- Kubbealtı. (2022, 4 13). *Sorumluluk*. Kubbealtı Lugatı: <http://lugatim.com/s/sorumluluk> adresinden alındı.
- Kudret, C. (2003). *Örneklerle edebiyat bilgileri-1*. İstanbul: İnkılap.
- MEB. (2022, 4 7). *MEB 2021 yılı idare faaliyet raporu*. Milli Eğitim Bakanlığı: http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_03/01003833_MEB_2021_YYIY_Ydare_Faaliyet_Raporu.pdf adresinden alındı.
- MEB. (2022, 4 8). Türkçe dersi öğretim programı. Ankara.
- Menteşe, O. (2008, Haziran). Edebiyat nedir? *Littera*, 22(2), 49-56.
- Nas, R. (2002). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Oruç, C. (2010). Okul öncesi dönem çocuğunda ahlaki değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 1(2), 37-60.
- Özçelik, B. (2022). Karakeçili (Kırıkkale) ilçesi fıkralarının metinsel analizi. *Folklor/ Edebiyat Dergisi*, 28(110), 537-565.
- Özçelik, B., & Turan, F. (2020). Elbistan havzası yazılı kültür ortamında gazetelerde yer alan karşılama - atışma - deyişme örnekleri. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, 22, 367-400.
- Sakaoğlu, S. (2022, 4 8). *Halk edebiyatı*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/halk-edebiyati> adresinden alındı
- Sever, M. (2013). *Türk halk şiiri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Sever, M. (2021). İhtiyaçlar ve tüketim kültürü. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 8, 265-274.

- Seyyar, A. (2003). *Ahlak terimleri sözlüğü*. İstanbul: Beta Basım AŞ.
- SHÇEK. (1990). *Anne ve çocuk şiirleri antolojisi*. Ankara: Sanem Matbaacılık.
- Sümer, M. (2021). Hayvanlar üzerine düşünmek: alternatif bir paradigma. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 107-121.
- TDK. (2022, 4 8). *Güncel türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı.
- TDK. (2022, 4 8). *güncel türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Web Sitesi: www.sozluk.gov.tr adresinden alındı.
- TDV. (2022, 4 8). *Yer yüzünde iyilik egemen oluncaya kadar*. Türkiye Diyanet Vakfı: <https://tdvmedia.blob.core.windows.net/tdv/MedyaOdasi/Raporlar/TDV%20-%20Faaliyet%20Raporu%20-%202020.pdf> adresinden alındı.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 1, 245-254.
- Uludağ, S. (2022, 4 13). *Muhabbet*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhabbet> adresinden alındı.
- Yakar, S. (2014). *Ahmet Çıtak - hayatı ve şiirleri-*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi.
- Yakut, S. (2019). Üniversite öğrencilerined öz-denetim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1409-1419.
- Yalçın, A., & Aytas, G. (2017). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, S. K., & Şengül, M. (2004). Dede Korkut hikayelerinin çocuk eğitimi açısından öne sürdüğü değerler ve ortaya çıkarmak istediği tip üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 209-223.
- Yaman, A. (2022, 4 14). *Sulh*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/sulh--baris#1> adresinden alındı
- Yanıklar, C. (2010). Tüketim kültürü, kapitalizm ve insan ihtiyaçları arasındaki ilişki üzerine bir tartışma. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1), 25-32.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, V. (1999). *Cumhuriyet dönemi çocuk şiirleri seçkisi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yığman, S. (2019). Değerler Eğitimi Açısından Aşık Veysel'in Şiirleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, K. (2009). Sorumluluk. Komisyon içinde, *İslam Ansiklopedisi* (s. 37. Cilt). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yıldız, K. (2022, 4 13). *Sorumluluk*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/sorumluluk> adresinden alındı.
- Yılmaz, M., & Duman, T. (2018). TRT Çocuk Dergisi'nde milli bir değer olarak "vatan-vatanseverlik" değeri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 639-657.